

UČEŠĆE ŽENA U RADU POLITIČKIH PARTIJA

Bela Palanka, Bujanovac, Dimitrovgrad, Pirot, Preševo

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Centar za razvoj građanskog društva

Center for civil society development

Ana Jovanović

Ivan Tasić

UČEŠĆE ŽENA U RADU POLITIČKIH PARTIJA

Bela Palanka, Bujanovac, Dimitrovgrad, Pirot, Preševo

Izdavač
Centar za razvoj građanskog društva PROTECTA

Za izdavača
Milan Stefanović

Koordinator istraživanja
Milan Mijović

Lektor i korektor
PROTECTA tim

Tiraž
300 (na Srpskom, Bugarskom i Albanskom jeziku)

Izdavanje ovog istraživanja pomogla je
Švajcarska agencija za saradnju i razvoj – SDC.

Centar za razvoj građanskog društva PROTECTA
Obrenovićeve bb, TPC Kalča BI/43, 18000 Niš
Tel/faks: 018/522-788; 018/514-360
E-mail: centar@protecta.org.rs
<http://www.protecta.org.rs>

UČEŠĆE ŽENA U RADU POLITIČKIH PARTIJA

Bela Palanka, Bujanovac, Dimitrovgrad, Pirot, Preševo

Niš

Septembar 2012. godine

Ovo istraživanje je nastalo kao deo projektne aktivnosti Centra za razvoj građanskog društva PROTECTA, u sklopu projekta "Jednakosti - Učešće žena u radu političkih partija", podržanog od strane Švajcarske agencije za saradnju i razvoj – SDC.

Svrha projekta je unapređenje demokratije i demokratskih institucija kroz izgradnju kapaciteta političkih partija za veće učešće žena u političkom životu na lokalnom nivou.

SAŽETAK

Istraživanje o učešću žena u radu političkih partija sprovedeno je u opštinama Bela Palanka, Bujanovac, Dimitrovgrad, Piroć i Preševo u periodu jul-avgust 2012. godine. U istraživanju su učestvovala 23 političke organizacije veoma različitih veličina, profila i programskih načela.

Prema rezultatima istraživanja, lokalnu politiku u navedenim opštinama kreiraju muškarci. Oni dominiraju na pozicijama na kojima se donose odluke, kako na nivou partija, tako i na nivou čitave lokalne samouprave. Što je pozicija viša, to je izvesnije da je na njoj muškarac. Pri tom, lokalni kontekst i političko opredeljenje nemaju gotovo nikakav uticaj na položaj žena u političkim partijama, niti na njihovo pozicioniranje na lokalnoj političkoj sceni.

Uz sve navedeno, istraživanje je pokazalo da teme kao što su rodna ravnopravnost, uključivanje žena u rad političkih stranaka ili osnaživanje žena za bavljenje politikom nemaju svoje mesto na političkoj agendi partija koje deluju u Beloj Palanci, Bujanovcu, Dimitrovgradu, Piroću i Preševu.

SUMMARY

Research about the participation of women in the work of political parties was carried out in five municipalities, Bela Palanka, Bujanovac, Dimitrovgrad, Pirot and Preševo, starting in July and ending in August of 2012. Twenty three political organizations participated, organizations that greatly vary in size, profile and party principles.

According to the results of the research, the local politics of said municipalities are created by men. Men dominate the decision-making positions on party level, but also on the level of the entire local government. Higher ranking positions are almost exclusively occupied by men. Whereat, local context and political affiliation have almost no influence on the position of women in political parties, or on their position on the local political stage.

In spite of all that, the research has also shown that topics such as gender equality, inclusion of women in the work of political parties or empowerment of women for political participation have not found their place in the political agenda of the parties active in Bela Palanka, Dimitrovgrad, Pirot, Bujanovac and Preševo.

UVOD

Pravo političkog delovanja svih građana bez obzira na njihovu osobenost ili različitost jedna je od osnovnih odlika savremene demokratije. Danas su prava građanki da biraju ili budu birane i sloboda njihovog aktivnog učestvovanja u političkom i društvenom životu zajednice garantovani čitavim nizom međunarodnih i domaćih akata najviše pravne snage. Ipak, primena proklamovanih prava i sloboda neretko nailazi na niz prepreka za čije je prevazilaženje neophodna šira društvena akcija. U ovom poslu, političke partije svakako imaju veoma važnu ulogu. Naime, svojim internim pisanim i nepisanim pravilima, političke partije otvaraju vrata za veću ili manju političku participaciju žena. Način na koji partije stimulišu učešće žena u svom radu, mera u kojoj su one na mestima na kojima se donose odluke i kreira partijska politika, kao i posvećenost partija pitanjima rodne ravnopravnosti ukazuju nam na odnos koji partije imaju prema učešću žena u ovoj tradicionalno muškoj sferi. Odnos prema ženama u politici i nivo rodne osetljivosti koji se neguje unutar partija najčešće je i odnos koji se preslikava na celokupan politički život.

Istraživanje koje je pred vama bavi se političkom participacijom žena, odnosno njihovim učešćem u radu političkih organizacija u opštinama Bela Palanka, Bujanovac, Dimitrovgrad, Piroć i Preševo. Istraživanje nije imalo za cilj procenu praksi pojedinih partija već je pre svega trebalo da ponudi širu sliku o mogućnostima žena da učestvuju u političkom životu i napreduju na lestvici političke moći. Istraživanje je sprovedeno u dve etape i obuhvatilo je ukupno 23 političke organizacije, odnosno 17 političkih partija i 6 grupa građana. Sve partije, odnosno grupe građana koje su učestvovalе u istraživanju imaju svoje predstavnike u lokalnim parlamentima ciljanih opština. Naime, akcenat je stavljen na političke organizacije koje imaju određenu težinu u svojim lokalnim sredinama te mogu da utiču na kreiranje lokalnih politika. Prva etapa istraživanja podrazumevala je popunjavanje upitnika od strane predstavnika političkih organizacija. Pitanja u upitniku bila su podeljena na tri dela: (1) delom kojim je utvrđen odnos muškaraca i žena u ukupnom i aktivnom članstvu političke organizacije; (2) koji se bavio brojem žena na rukovodećim položajima u stranci, odnosno brojem žena iz stranke koje vrše javne funkcije; i (3) koji je trebalo da utvrdi odnos stranke prema tzv. ženskim pitanjima i načinima na koji se stranke

bave ovom problematikom. Drugu etapu istraživanja činile su fokus grupe, po jedna u svakoj od ciljanih opština, na kojima su učestvovalе aktivistkinje lokalnih stranaka. Kroz fokus grupe ispitani su stavovi o mogućnostima žena da se bave politikom u lokalnoj sredini, o položaju žena unutar partija, njihovim mogućnostima da utiču na odluke koje se donose, odnosno mogućnostima žena da napreduju na lestvici moći unutar partije.

Odziv političkih organizacija za učešće u istraživanju bio je zadovoljavajući, ipak, javilo se i nekoliko problema koji su delimično umanjili domete istraživanja. Dva problema bismo posebno izdvojili. Prvo, većina stranaka nema elektronsku bazu podataka o članstvu, tako da su delom odgovori u upitniku zapravo procene osobe, odnosno osoba koje su popunjavale upitnik. Drugi problem je organizaciona struktura grupa građana, odnosno nepostojanje formalne organizacione strukture kod ovih učesnika u istraživanju, tako da deo odgovora na pitanja iz upitnika u njihovom slučaju nije bio relevantan¹.

Publikacija *Učešće žena u radu političkih partija* podeljena je na tri dela – *Kontekst*; *Istraživanje*; i *Preporuke*. *Kontekst* sadrži kratak prilog o važnosti učešća žena u politici i potrebi za većim brojem žena na mestima na kojima se donose odluke i kreiraju politike. *Istraživanje* predstavlja nalaze o učešću žena u radu političkih partija u svakoj od pet ciljanih opština, kao i opšte zaključke do kojih se došlo tokom analize prikupljenih podataka. Na kraju, u *Preporukama* je ponuđen niz mera za veće uključivanje žena u rad političkih organizacija (partije, stranke, pokreti, grupe građana). Ove mere nisu recept i garant uspeha, ali bi svakako mogle pomoći političkim organizacijama da unaprede svoj rad i bolje se pozicioniraju na političkoj sceni.

Verujemo da će ovo istraživanje podstaći i neke buduće istraživače da se bave učešćem žena u političkom životu i ulogom političkih partija u tom procesu.

¹ Deo pitanja u upitniku bavio se unutrašnjom strukturom političkih partija, pre svega brojem i vrstom resornih odbora, odnosno stepenom učešća žena u njihovom radu. Grupe građana koje su učestvovalе u ovom istraživanju nisu organizovane na taj način, odnosno one nemaju definisanu organizacionu strukturu u smislu podele na resore i odbore, tako da ovaj set pitanja za njih nije bio relevantan.

KONTEKST

Začeci feminističkog pokreta krajem XIX i početkom XX veka usko su vezani za političku participaciju žena. Prepoznajući politiku kao oblast koja oblikuje svet, aktivistkinje tog perioda – sifražetkinje, borile su se za pravo žena da biraju svoje predstavnike i da same budu birane. Višedecenijska borba je urodila plodom i do sredine XX veka žene širom Evrope i sveta dobijaju pravo glasa i počinju da se politički angažuju.

Naravno, promene zakonske regulative ne garantuju trenutne promene u društvu, a jedno od svojstva društvenog uređenja, koje se izuzetno sporo menja, je postojanje podele na 'muške' i 'ženske' poslove, odnosno sfere. Generalno gledano poslovi koji su vezani za privatnu sferu, kulturu ili za brigu o drugima smatraju se 'ženskim' poslovima, dok su poslovi vezani za javnu sferu, fizički naporniji, ali i poslovi vezani za donošenja odluka kategorisani kao 'muški'. Ovakve podele nisu oštre, i zavise od brojnih faktora – od stepena emancipacije celokupnog društva, stepena emancipacije žena, ekonomske situacije. U zavisnosti od tih faktora učešće žena u tradicionalno 'muškim' sferama će biti veće ili manje (važi i obrnuto, mada su muškarci manje spremni da zakorače u 'ženske' sfere, budući da se one smatraju manje važnim i manje prestižnim). Međutim, što se tiče politike, početkom XXI veka, situacija je slična širom Evrope, uz neke izuzetke - iako čine polovinu stanovništva, u politici su žene daleko manje zastupljene. Na pozicijama moći, odnosno pozicijama odlučivanja broj žena je još i manji.

Uverenje da politika spada u 'mušku' sferu deluje dvojako - na same žene koje smatraju da im nije mesto u politici, te stoga i ne razmišljaju o političkom angažovanju, i na okolinu koja žene ne podržava ukoliko se ipak odluče da se bave politikom. Pored toga, kako je već pomenuto, muškarci su manje spremni da preuzmu zaduženja koja tradicionalno pripadaju ženama, pa se žene neretko nađu opterećene duplim teretom – poslom van kuće i poslovima u kući. Dakle, iako se ne može reći da su formalno sprečene da se bave politikom, žene ipak moraju da prebrode mnoge prepreke samo kako bi se odlučile da započnu karijeru u politici.

Jedan od načina za prevazilaženje inicijalne nejednakosti koja postoji u politici je sistem kvota, odnosno određivanje minimalnog broja žena u parlamentu, skupštini ili

pak na izbornim listama (odredbe se razlikuju od države do države). Iako su kvote samo privremeno rešenje, koje se ne bavi uzrocima već saniranjem posledica, i pored toga, samim omogućavanjem većeg prisustva žena u politici deluje se osnažujuće na druge žene. Takođe, doprinosi se tome da šira javnost vidi žene kao sposobne političarke, te time, sistem kvota posredno utiče i na menjanje tradicionalnih stavova o ženama.

Trenutno prisustvo žena u političkom životu, u Evropi, je prilično oskudno. Procenjuje se da, u nacionalnim parlamentima Evrope, tek 24% poslaničkih mesta zauzimaju žene. Ovaj broj je nešto veći za Nordijske zemlje – preko 40%.² Kako bi se postigao i taj broj, većina zemalja se oslanja na sistem kvota.³

Zastupljenost žena i muškaraca u Parlamentu i Vladi Republike Srbije 2002-2012. godina												
Godina	2002.		2004.		2006.		2007.		2008.		2012.	
Institucija	Parlament	Vlada	Parlament	Vlada	Parlament	Vlada	Parlament	Vlada	Parlament	Vlada	Parlament	Vlada
Muškarci	219	15	223	15	Saziv iz 2004.	15	199	19	199	20	167	14
Žene	31	4	27	2		1	51	4	51	4	83	5
% žena	12.4	21	10.8	11.7		6.3	20.4	17.4	20.4	16.6	33.7	26.3

Tabela 1. Podaci preuzeti iz publikacije *žene i muškarci u Srbiji*⁴ i sa sajta Narodne Skupštine RS⁵

Zakonodavstvo i nametanje rešenja „s vrha“ može da pomogne iznalaženju rešenja, može i da ubrza dolazak do rešenja, međutim što se političkog angažovanja žena tiče, najveći deo posla bi trebalo obavljati na nižim nivoima. Same političke partije moraju da rade na osnaživanju žena i njihovom podsticanju da se uključe u politički život, prvo kao članice, a zatim i da razvijaju podsticajne mere kako bi se žene dospevale i do vodećih funkcija u strankama. Veće učešće žena u radu političkih partija ne koristi samo osnaživanju žena i unapređenju emancipacije žena, ono omogućuje i bolje funkcionisanje političkih partija.

² Women in European politics – time for action, European Commission Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities Unit G1 Manuscript completed in January 2009

³ <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/200903/20090310ATT51390/20090310ATT51390EN.pdf>
Stranicipristupljeno 10.09.2012.

⁴ RZS Beograd 2008

⁵ Narodna Skupština RS, www.parlament.gov.rs

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje o učešću žena u radu političkih partija sprovedeno je u periodu jul - avgust 2012. godine. Kroz istraživanje su sakupljene tri vrste podataka koji nam daju uvid u osnovne karakteristike i trendove o učešću žena u radu političkih partija u opštinama Bela Palanka, Bujanovac, Dimitrovgrad, Pirot i Preševo. Sakupljeni podaci se odnose na:

1. Učešće žena na mestima odlučivanja na nivou lokalne samouprave. Ovi podaci su sakupljeni uz pomoć upitnika koji je napravljen na osnovu metodologije koja je predložena u publikaciji *Žene i odlučivanje na lokalnom nivou sa predlogom metodologije za praćenje*⁶.
2. Učešće žena u radu političkih partija. Ovaj set podataka sakupljen je uz pomoć upitnika koji su popunile 23 političke organizacije, odnosno 17 političkih partija i 6 grupa građana⁷. Radi se o političkim grupacijama koje su zastupljene u lokalnim parlamentima, tako da su u mogućnosti da direktno kreiraju lokalnu politiku. Podaci prikupljeni upitnikom tiču se opštih podataka o članstvu sa posebnim osvrtom na učešće žena u aktivnostima koje se sprovode tokom godine i njihovo učešće u radu resornih odbora i saveta. Pored toga upitnik je poslužio da se napravi pregled partijskih funkcija koje zauzimaju žene, kao i da se ispita koje to aktivnosti partije sprovode a tiču se tzv. ženskih pitanja.
3. Stavove žena o njihovom položaju unutar partija, odnosno na lokalnoj političkoj sceni. O ovim temama razgovaralo se na fokus grupama sa ženama koje aktivno učestvuju u radu političkih stranaka u pet ciljanih opština. One su na fokus grupama procenile mogućnosti žena da se bave politikom u lokalnoj sredini, posebno imajući u vidu odnos okruženja prema ženama u politici i ulogu porodice. Pored toga ispitane su mogućnosti žena da učestvuju u radu stranačkih tela, napreduju na stranačkoj lestvici i utiču na kreiranje stranačke politike. U sledećem koraku na fokus grupama se diskutovalo o programima koje partije sprovode a tiču se osnaživanja žena u politici, rodne ravnopravnosti, odnosno primeni Nacionalne strategije za unapređenje položaja žena i rodnu ravnopravnost. Na kraju, ispitanice su kroz koordinatni sistem "muških i ženskih sfera društvenog delovanja" skicirale zastupljenost

⁶ Ministarstvo rada i socijalne politike - Uprava za rodnu ravnopravnost, April 2012.

⁷ Prilikom prezentacije rezultata istraživanja izraze - politička organizacija, partija i stranka, koristili smo istovremeno i za registrovane političke partije i za grupe građana koje su učestvovala u istraživanju

žena na pozicijama moći, odnosno pozicijama na kojima se donose odluke. Ovde su one najpre skicirale postojeće stanje u njihovoj opštini, a nakon toga projektovale stanje kakvom one teže, odnosno za koje se zalažu kroz svoje političko delovanje.

Nalazi istraživanja prezentovani su najpre posebno za svaku opštinu, a nakon toga su dati i opšti zaključci. Rezultati istraživanja za svaku od opština tendenciozno su predstavljeni prema metodu kojim se do njih došlo. U ovome smo bili vođeni idejom da se radi o raznorodnim podacima čijim bi se uopštavanjem izgubila prava slika o tome kako partije vide sebe (upitnici), a kako pak žene percipiraju svoj položaj unutar stranaka, odnosno na lokalnoj političkoj sceni (fokus grupe).

Bela Palanka

Opština Bela Palanka nalazi se u jugoistočnom delu Srbije i pripada Pirotskom upravnom okrugu. Opština se prostire na teritoriji od 517 km², a prema popisu iz 2002. godine u njoj živi 14.381 stanovnik od čega su 7.092 žene i 7.289 muškaraca. Kao i većina nerazvijenih opština u Srbiji, Bela Palanka se suočava sa permanentnim opadanjem broja stanovnika. Prema preliminarnim rezultatima popisa iz 2011. godine broj žitelja Bele Palanke se u odnosu na 2002. godinu smanjio za više od 15%. Bela Palanka spada u red najnerazvijenijih opština u Srbiji. Stopa nezaposlenosti u ovoj opštini iznosi 41.2%⁸, a prosečna zarada u Beloj Palanci je oko 55% prosečne neto plate u Republici Srbiji.

Zastupljenost muškaraca i žena na pozicijama na kojima se donose odluke	Predsednik/ca opštine	Zamenik/ca predsednika/ce opštine	Opštinsko veće	Predsednik/ca skupštine opštine	Potpredsednik/ca skupštine opštine	Odbornici/ce u skupštini opštine	Šefovi/ce odborničkih grupa
Žene	0	0	2	0	0	10	0
Muškarci	1	1	7	1	1	19	5

Tabela 2. Podaci odgovaraju situaciji u avgustu 2012. godine

Podaci prikazani u Tabeli 2. nedvosmisleno ukazuju na značajnu dominaciju muškaraca na rukovodećim funkcijama u opštini Bela Palanka. Naime, bez obzira na gotovo jednak broj muškaraca i žena u ukupnoj populaciji opštine, pozicije na kojima se donose odluke rezervisane su za muškarce. Žene su zastupljene na nivou zakonski predviđene jedne trećine mesta u lokalnoj skupštini i opštinskom veću, ali ne i na najvišim opštinskim funkcijama. Značajan uticaj na ovakvo stanje stvari svakako ima odnos koji političke partije neguju prema aktivnom učešću žena u politici. U istraživanju koje smo na ovu temu sproveli u opštini Bela Palanka učestvovala su tri političke partije i jedna grupa građana koje imaju svoje predstavnike/ce u lokalnoj skupštini⁹.

⁸SIEPA - Agencija za strana ulaganja i promociju izvoza <http://serbia-locations.rs/municipalities-srb/>

⁹SPS, GG za B. Palanku, DS i SNS

Upitnik o učešću žena u radu političkih partija

Na osnovu analize popunjenih upitnika možemo reći da je prosečan aktivista političke partije u Beloj Palanci nezaposlena osoba starosti između 26 i 65 godina. Partije su različito procenile učešće žena u ukupnom članstvu, tako da je po nekima ovaj udeo oko 50%¹⁰, dok po drugima on ne prelazi 30%¹¹. Bez obzira na to da li se radi o ženama ili muškarcima, partije procenjuju da tek nekih 30% ukupnog članstva aktivno učestvuje u svim aktivnostima koje se organizuju u toku godine.

Partije koje su učestvovalе u ovom istraživanju su različite po veličini i organizacionoj strukturi, tako da je i broj resornih odbora/saveta unutar njih veoma različit. Ipak, bez obzira na tu različitost, analiza popunjenih upitnika je pokazala da su žene, nezavisno od političke opcije kojoj pripadaju, uključeniје u rad resora koji se bave tradicionalno ženskim oblastima – deca i omladina, zdravstvo, socijala. Naravno, one su aktivne i u drugim oblastima, ali prema proceni partija u nešto manjem broju. Istraživanje je još pokazalo da su žene znatno ređe od muškaraca na rukovodećim funkcijama u resornim odborima i savetima, a unutar partijske strukture one napreduju najviše do funkcije potpredsednice.

Partije u Beloj Palanci nisu razvijale posebne programe koji se bave osnaživanjem žena, niti takvi programi funkcionišu u okviru nekih drugih širih oblasti. Prema podacima koje su partije dostavile tokom ovog istraživanja, u njihovoj organizacionoj strukturi ne funkcionišu Forumi žena ili druga slična tela čiji bi fokus bio na tzv. ženskim pitanjima.

Fokus grupa

Na fokus grupi u Beloj Palanci ispitanice su najpre diskutovale o tvrdnji "Muškarci su sposobniji za bavljenje politikom od žena". Pripadnost različitim političkim opcijama ovde nije bila prepreka da se ispitanice slože da navedena tvrdnja nije tačna. Uprkos tome, one smatraju da su muškarci uvereni da je politika muški posao te da su one manje sposobne za kvalitetno političko delovanje. Prema njima, ovakav stav je pre svega stvar nasleđa i tradicionalne podele na ženske poslove koji se pre svega tiču kuće i porodice, i muške poslove koji između ostalog podrazumevaju karijeru i javne funkcije. U prilog tvrdnji da politika i javno delovanje ne bi trebalo da budu rezervisani

¹⁰SPS

¹¹GG Jedinstvo, DS, SNS

samo za muškarce, pored jednakog obrazovanja i iskustva u istim poslovima, ispitanice su navele i njihovo "žensko iskustvo" kao dodatnu prednost u odnosu na muškarce. Iskustvo žena u staranju o najrazličitijim aspektima funkcionisanja porodice, prema njihovom mišljenju, moglo bi biti jako korisno u upravljanju javnim dobrima i lokalnom zajednicom.

Kada je reč o mogućnostima za bavljenje politikom i odnosu zajednice prema ženama u politici, ispitanice su navele da su muškarci ti koji imaju bolju startnu poziciju i veće mogućnosti za javno delovanje. Ovo pre svega zbog obaveza koje žene imaju u kući što im ostavlja manje vremena za bavljenje drugim stvarima. Naime, obaveza žena je da se pre svega posvete kući i porodici, onda poslu, a tek na kraju politici ili nekim drugim aktivnostima. Obzirom na ovakva očekivanja od žena, ispitanice su mišljenja da njihova lokalna zajednica nije povoljno tle za bavljenje žena politikom, naročito ne za napredovanje na hijerarhijskoj lestvici. Ipak, sa druge strane i same ispitanice smatraju da sve navedeno ne znači da je porodica smetnja. Čak i kada bi muškarci preuzeli veći deo porodičnih obaveza one bi imale potrebu da sve to kontrolišu. Prema tome, ako žena zaista želi da se bavi politikom, ona će za to naći vremena.

Govoreći o položaju žena unutar stranaka ispitanice su taj položaj definisale kao "nužnih 30%". Naime, prema njihovom mišljenju muškarci su brojniji i aktivniji u partijskom životu. Predlozi žena se sagledavaju i prihvataju u istoj meri kao i predlozi muškaraca, ali su one te koje su pasivnije i pokreću manji broj inicijativa. Na političkoj sceni Bele Palanke ne postoje unutar-stranački programi za podršku ženama u politici, odnosno one se podstiču za bavljenje politikom u meri u kojoj je neophodno da se popuni kvota od 30% žena. Kada su u pitanju partijske funkcije, one pre svega pripadaju muškarcima, tako da sa može reći da su apsolutno oni ti koji kreiraju partijsku politiku.

Rodna ravnopravnost, diskriminacija, političke veštine i druge slične teme nisu za sada našle svoje mesto u programima unutar-partijskog osnaživanja u Beloj Palanci. Nacionalna strategija za unapređenje položaja žena i rodnu ravnopravnost je prema mišljenju ispitanica samo apstraktni pojam kojim se partije ni na koji način ne bave. One smatraju da je rad na osnaživanju žena u politici neophodan i da bi više žena na mestima na kojima se donose odluke donelo boljitak za sve.

Analizirajući zastupljenost muškaraca i žena u određenim društvenim oblastima, naročito sagledavajući pozicije na kojima se donose odluke, ispitanice su navele da

je situacija u Beloj Palanci na liniji tradicionalne podele na muške i ženske resore. Tako su socijalna zaštita, briga o deci i prosveta resori u kojima žene imaju važnu ulogu. Prema njihovom mišljenju, ovakva podela ne bi trebala da postoji, a podelu na muške i ženske poslove treba ostaviti prošlosti.

Bujanovac

Opština Bujanovac nalazi se na jugu Srbije i pripada Pčinjskom upravnom okrugu. Ukupna površina opštine je 461 km², a na njenoj teritoriji prema popisu iz 2002. godine živi 43.302 stanovnika, od čega je 21.595 žena i 21.707 muškaraca. Oko 55% stanovništva opštine Bujanovac su Albanci, što ovu opštinu čini jednom od centara Albanske zajednice u Srbiji. Opština Bujanovac je jedna od 46 nedovoljno razvijenih opština u Srbiji sa stopom nezaposlenosti od 34.11%¹².

Zastupljenost muškaraca i žena na pozicijama na kojima se donose odluke	Predsednik/ca opštine	Zamenik/ca predsednika/ce opštine	Opštinsko veće	Predsednik/ca skupštine opštine	Potpredsednik/ca skupštine opštine	Odbornici/ce u skupštini opštine	Šefovi/ce odborničkih grupa
Žene	0	0	0	0	0	13	/
Muškarci	1	1	11	1	2	28	/

Tabela 3. Podaci odgovaraju situaciji u avgustu 2012. godine

Prema podacima iz Izveštaja o zastupljenosti žena u javnom sektoru u južnoj i jugozapadnoj Srbiji¹³ iz marta 2011. godine, žene u opštini Bujanovac su zastupljene u organima i telima lokalne samouprave sa 17.72%¹⁴, dok ih na rukovodećim pozicijama u lokalnim institucijama, javnim i javno komunalnim preduzećima nema. Kao što vidimo iz priložene tabele situacija se nakon izbora u maju 2012. godine nije značajno izmenila. Žena na najvažnijim funkcijama u opštini nema, a u lokalnoj skupštini zauzimaju jednu trećinu ukupnog broja odborničkih mesta.

¹²USAID Projekat održivog lokalnog razvoja

http://www.lokalnirazvoj.rs/assets/files/mapa_doc/IMCA%20VR%20One%20Pager%20SRB,%20June%202012%20final.pdf

¹³ Istraživanje je realizovano u okviru Programa evropskog partnerstva sa opštinama – EU PROGRES www.euprogres.org

¹⁴ Procenat se odnosi na zastupljenost žena u organima i telima lokalnih samouprava, kao što su skupština opština, skupštinski odbori, skupštinski saveti, opštinska veća, mesta načelnika uprava ili službi, mesta zamenika ili pomoćnika načelnika i mesta šefova odeljenja

U opštini Bujanovac u istraživanju je učestvovalo 5 političkih partija i 1 grupa građana¹⁵. Kao i u ostalim opštinama, partije su popunjavale upitnik o učešću žena u radu političkih stranaka, a njihove aktivistkinje su uzele učešće u fokus grupi.

Upitnik o učešću žena u radu političkih partija

Prema upitnicima koje su popunile anketirane političke partije, prosečan stranački aktivista u opštini Bujanovac je nezaposlena osoba radno aktivne starosne dobi. Od ukupnog članstva u političkim partijama tek oko 30% su žene. Ovaj procenat učešća žena u radu stranaka je isti i kada je u pitanju redovno aktivno članstvo, koje se prema procenama partija kreće na nivou od oko 50%.

Broj resornih saveta, odnosno odbora unutar partija varira, ali su prema prikupljenim podacima žene u gotovo svim anketiranim partijama najaktivnije u unutar-stranačkim telima koja se bave problemima dece i omladine, kulture, zdravstva i socijale. Iako aktivne i u drugim oblastima, doprinos žena je prepoznat pre svega u ovim tradicionalno ženskim oblastima. Ovaj trend je prisutan i kada govorimo o ženama na rukovodećim mestima unutar stranke. One retko dostižu najviše funkcije, odnosno na unutar-stranačkoj lestvici penju se najviše do pozicije potpredsednice, a ako su na čelu nekog od resora u pitanju je najčešće Forum žena ili opet jedna od navedenih tradicionalno ženskih oblasti.

Kada su u pitanju programi koji se bave razvojem kapaciteta žena u politici ili pitanjima rodne ravnopravnosti istraživanje je pokazalo da stranke u Bujanovcu takve programe ne razvijaju, već se ovom problematikom bave u okviru drugih širih oblasti. Ostalo je nejasno koji su to programi, koji su njihovi dometi i u kakvoj su relaciji sa Forumima žena koji funkcionišu unutar njih.

Fokus grupa

Aktivistkinje političkih partija koje su učestvovala na fokus grupi u Bujanovcu složile su se da je politika u njihovoj sredini pre svega rezervisana za muškarce. Prema njihovom mišljenju, takvo stanje stvari nije ogledalo veće sposobnosti muškaraca za bavljenje politikom, već je uzrokovano tradicionalnom podelom na muške i ženske poslove. Ispitanice su izrazile stav da su žene jednako sposobne za politiku, da je

¹⁵ PD Mr. Nagip Arifi, SNS, URS, GG dr.Arsić, PVD i PDP

njihov doprinos u politici ogroman i može biti još veći. Iako smatraju da porodica i porodične obaveze nisu prepreka za bavljenje politikom, te da se sve može postići ako se to zaista želi, ispitanice vide veću mogućnost muškaraca za bavljenje politikom upravo u činjenici da se oni malo ili uopšte ne bave kućnim poslovima. Lokalno okruženje ispitanice su ocenile kao nepovoljno okruženje za bavljenje žena politikom uz komentar da u Bujanovcu "ženama ništa nije lako".

Kada je u pitanju partijska baza, odnosno članstvo stranaka, žene i muškarcima su zastupljeni na gotovo istom nivou. Partije su otvorene za predloge žena i oni se prema mišljenju ispitanica neretko usvajaju. Ipak, napredak unutar stranke i pozicioniranje na stranačkim funkcijama rezervisani su za muškarce, tako da su na kraju oni ti koji donose odluke i kreiraju partijsku politiku.

Političke partije u Bujanovcu do sada nisu razvijale posebne programe čiji bi cilj bio veće uključivanje žena u politiku, odnosno osnaživanje žena koje su se već uključile u politički život. Naime, one nisu prepoznate kao posebna unutar-stranačka ciljna grupa na čijem bi političkom osnaživanju trebalo posebno raditi. Forumi žena koji funkcionišu unutar partija fokusirani su na socio-humanitarne aktivnosti i programe koji se bave zdravljem žena. Nacionalna strategija za unapređenje položaja žena i rodnu ravnopravnost do sada nije bila tema o kojoj se govorilo u okviru Foruma žena ili stranke uopšte.

Analizirajući pozicije na kojima se donose odluke u opštini Bujanovac, ispitanice su potvrdile napred već navedenu činjenicu da su muškarcima ti koji apsolutno vladaju ovom opštinom. Prema njihovom mišljenju idealno bi bilo da žene rukovode oblastima kao što su zdravstvo, socijalna zaštita, obrazovanje, briga o deci i porodici i kultura. Kao što se vidi one su se opredelile pre svega za tradicionalne ženske oblasti, što je verovatno posledica činjenice da trenutno nemaju moć odlučivanja ni u tom segmentu društvenog delovanja, a koji bi "po prirodi stvari" trebao da bude u njihovim rukama. Uz navedeno, ispitanice su navele da bi od velikog značaja bilo i da žene imaju veću kontrolu nad javnim finansijama. Sa jedne strane bi to dovelo do boljeg raspolaganja sredstvima građana, a sa druge takva praksa bi bila signal ženama da su novac i finansije i njihova stvar. Na kraju, takva praksa bi motivisala žene da budu finansijski nezavisne što je preduslova za njihovu emancipaciju.

Dimitrovgrad

Opština Dimitrovgrad nalazi se u jugoistočnom delu Srbije i jedna je od četiri opštine Pirotskog upravnog kruga. To je pogranična opština koja se prostire na površini od 483 km² uz samu granicu sa Bugarskom. Prema popisu iz 2002. godine u opštini Dimitrovgrad živi 11.748 stanovnika od čega je 5.904 muškaraca i 5.844 žena. Opština se već decenijama suočava sa permanentnim opadanjem broja stanovnika, tako da u Dimitrovgradu danas živi upola manji broj stanovnika nego u periodu nakon Drugog svetskog rata, a prema preliminarnim rezultatima popisa iz 2011. godine, broj stanovnika se smanjio za dodatnih 10% u odnosu na prethodni popis. Gotovo 50% stanovnika opštine Dimitrovgrad čine pripadnici bugarske etničke zajednice, što ovu opštinu čini jednom od centara bugarske nacionalne manjine u Srbiji. Stopa nezaposlenosti u ovoj opštini iznosi 28.6%¹⁶, a žitelji Dimitrovgrada zarađuju tek oko 55% republičke prosečne neto plate u Republici Srbiji.

Zastupljenost muškaraca i žena na pozicijama na kojima se donose odluke	Predsednik/ca opštine	Zamenik/ca predsednika/ce opštine	Opštinsko veće	Predsednik/ca skupštine opštine	Potpredsednik/ca skupštine opštine	Odbornici/ce u skupštini opštine	Šefovi/ce odborničkih grupa
Žene	0	0	1	0	0	10	0
Muškarci	1	1	6	1	1	19	2

Tabela 4. Podaci odgovaraju situaciji u avgustu 2012. godine.

Kao što smo već napomenuli, učešće muškaraca i žena u ukupnoj populaciji opštine Dimitrovgrad je ujednačeno. Ipak, već letimičan pogled na tabelu nedvosmisleno nam ukazuje na značajno manju zastupljenost žena na pozicijama na kojima se donose odluke. Iz priloženog je jasno da su političke partije vodile računa o zadovoljenju kvota, tako da je broj odbornica u lokalnom parlamentu na nivou zakonom definisanih 30%. Međutim, penjući se na hijerarhijskoj lestvici opštine i pregledom funkcija na kojima se kreira politika opštine, pre svih predsednik opštine, opštinsko veće i predsednik skupštine opštine, uočljiva je značajna dominacija

¹⁶ SIEPA - Agencija za strana ulaganja i promociju izvoza <http://serbia-locations.rs/municipalities-srb/>

muškaraca. Na ovakvo stanje bez sumnje utiče mnogo faktora, ali se nikako ne sme skrajnuti činjenica da su političke partije te koje svojim unutrašnjim dogovorima i pregovorima sa političkim partnerima kreiraju politički ambijent.

Upitnik o učešću žena u radu političkih partija

Upitnik o učešću žena u njihovom radu popunile su tri političke partije i jedna grupa građana koje su u Skupštini opštine Dimitrovgrad¹⁷ predstavljene sa ukupno 13 odbornika i 6 odbornica. Radi se o političkim organizacijama različite veličine i uticaja, a koje predstavljaju i deo vlasti i deo opozicije. Prema njima, prosečan aktivista političkih partija u Dimitrovgradu ima između 26 i 65 godina i zaposlen je. Broj žena koji participira u radu političkih partija je različito procenjen tako da je prema pojedinima on oko 50%¹⁸ dok pak prema drugima ne prelazi 30%¹⁹ od ukupnog broja članova. Političke stranke smatraju da je bar polovina njihovog članstva aktivna u svim akcijama koje se organizuju u toku godina, a žene u njima participiraju u istom procentu u kom su aktivne i u ukupnom radu stranke.

Broj resornih odbora/saveta u strankama varira ali je svima, bez obzira na političku opciju, zajedničko da su žene aktivnije u tradicionalno „ženskim oblastima” kao što su porodica, obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita, briga o deci i kultura. Sa druge strane, značajna aktivnost žena u drugim resorima kao što su privreda, odnosno ekonomija, komunalni poslovi, poljoprivreda i zaštita životne sredine razlikuje se od partije do partije. Nezavisno od broja resornih saveta/odbora koji funkcionišu u okviru političkih stranaka, procenat žena koje njima rukovode ne prelazi 30%. Čelne partijske funkcije u Dimitrovgradu, opet bez obzira na političku opciju, rezervisane su za muškarce. Prema rezultatima ovog istraživanja, žene u okviru lokalnih odbora svojih stranaka, pored rukovođenja pojedinim resornim odborima/savetima, napreduju najviše do pozicije potpredsednice.

Kada su u pitanju programi koji se bave osnaživanjem žena, anketirane partije navele su da se u okviru njihovih organizacija ovakvi programi razvijaju i realizuju, ali da oni nisu posebno definisani već su deo drugih, većih oblasti. Ostalo je nedefinisano koji su to programi, kako su oni uticali na veće učešće žena u politici i

¹⁷ GG Pravda i solidarnost, DS, SPS i SNS

¹⁸ Demokratska stranka

¹⁹ Socijalistička partija Srbije, Srpska napredna stranka

poboljšanje njihovog sveukupnog položaja u zajednici, kao ni u kakvoj su vezi sa delovanjem Foruma žena koji funkcionišu unutar partija.

Fokus grupa

Kao i u ostalim opštinama, fokus grupa u Dimitrovgradu okupila je predstavnice lokalno aktivnih političkih partija. I ovde se pokazalo da su žene u politici tema koja nadilazi programske razlike, te da odnos prema ovom problemu ne zavisi od političke opcije. Ispitanice su bile jednoglasne u stavu da su žene jednako sposobne za bavljenje politikom, ali da ih druge obaveze, pre svega one u kući, sprečavaju da se više posvete politici. Prema njihovom mišljenju, upravo ta veća posvećenost žena porodici i kućnim poslovima omogućava muškarcima bolju startnu poziciju za delovanje u javnoj sferi. Podrška porodice muškarcu se podrazumeva, dok je podrška ženi za bavljenje javnim poslovima neretko uskraćena. Ipak, nijedna od ispitanica ne smatra porodicu i porodične obaveze smetnjom za bavljenje politikom, već stoje na tezi da se "nađe vremena za sve". Kada je u pitanju lokalna zajednica ispitanice smatraju da je odnos okruženja prema ženama u politici neutralan, te da one ne nailaze na posebne prepreke za bavljenje politikom, ali ni na podršku.

Govoreći o stanju unutar partija, ispitanice su se složile da su muškarci brojniji i aktivniji u radu političkih partija. Bez obzira što su u manjini na nivou članstva, žene unutar partija osećaju se potpuno ravnopravno, a njihovi stavovi, mišljenja i predlozi sagledavaju se na jednak način kao i oni muškaraca. Ipak, pozicije na unutar-stranačkim funkcijama, prema mišljenju ispitanica, pripadaju muškarcima, a one su tu pre svega da bi se zadovoljila forma i ispunile kvote. Kada je u pitanju podrška njihovih partija većem učešću žena u politici, aktivistkinje koje su učestvovala na fokus grupi su se složile da ona postoji, ali nisu definisale u čemu se ta podrška sastoji i kako se manifestuje.

Analizirajući rad Foruma žena koji deluju unutar partija ispitanice su ukazale na usmerenost ovog tela pre svega ka socio-humanitarnim aktivnostima. Teme kao što su rodna ravnopravnost, učešće žena u politici, političke veštine i sl. su prepoznate kao značajne, ali se do sada njima na Forumu nisu bavile. Jedna od najvećih prepreka za kvalitetniji rad Foruma žena jeste nedostatak sredstava. Ipak, nije jasno da li bi veći obim sredstava značio više socio-humanitarnih akcija ili bi pak uticao i na delovanje u pravcu jačanja ženskog političkog aktivizma.

Na kraju, skicirajući zastupljenost žena unutar različitih oblasti društvenog delovanja, pre svega imajući na umu pozicije moći, odnosno pozicije na kojima se donose odluke, ispitanice su naglasile da su muškarci ti koji vladaju opštinom Dimitrovgrad, te da su žene prisutnije u tradicionalno ženskim oblastima. Prema njihovom mišljenju, realni razlozi za takvo stanje stvari ne postoje; podela moći bi morala biti ravnomernija, odnosno ne postoje društvene oblasti u kojima bi muškarcima trebalo davati prednost u odnosu na žene.

Pirot

Pirot je administrativni centar Pirotskog upravnog okruga koji sa njim čine opštine Babušnica, Bela Palanka i Dimitrovgrad. Opština Pirot prostire se na površini od 1232 km² i po teritoriji koju zahvata spada u red najvećih opština u Srbiji. Ukupan broj stanovnika opštine prema popisu iz 2002. godine iznosi 63.791, a od tog broja 31.790 žena i 32.001 muškarac. Prema preliminarnim rezultatima popisa iz 2011. godine, broj stanovnika opštine Pirot opao je za oko 10%. Udeo radno sposobnog stanovništva u ukupnoj populaciji opštine Pirot je oko 65% od čega je oko 20% nezaposlenih²⁰.

Zastupljenost muškaraca i žena na pozicijama na kojima se donose odluke	Predsednik/ca opštine	Zamenik/ca predsednika/ce opštine	Opštinsko veće	Predsednik/ca skupštine opštine	Potpredsednik/ca skupštine opštine	Odbornici/ce u skupštini opštine	Šefovi/ce odborničkih grupa
Žene	0	0	2	0	/	19	1
Muškarci	1	1	5	1	/	37	2

Tabela 5. Podaci odgovaraju situaciji u avgustu 2012. godine

U opštini Pirot, kao u i drugim opštinama u kojima je sprovedeno ovo istraživanje čelne funkcije u lokalnoj samoupravi zauzimaju muškarci. Oni su na pozicijama predsednika opštine i predsednika skupštine opštine, a žene zauzimaju oko jedne trećine mesta u opštinskom veću i skupštini opštine. Valja napomenuti da je trenutno stanje stvari, bar kada su u pitanju skupština opštine i opštinsko veće, napredak u odnosu na prethodni saziv. Naime, tada je opštinsko veće Pirota imalo samo jednu članicu, a lokalna skupština tek 25% žena, odnosno 14 odbornica²¹.

U našem istraživanju u Pirotu su učestvovalе dve političke partije i dve grupe građana²² koje su u lokalnom parlamentu zastupljene sa 11 odbornica i 21 odbornikom.

²⁰ Strategija lokalnog ekonomskog razvoja Pirota, april 2009.

²¹ Žene i odlučivanje na lokalnom nivou sa predlogom metodologije za praćenje

²² GG Koalicija za Pirot, GG Pokret za Pirot, DS i Zeleni Srbije

Upitnik o učešću žena u radu političkih partija

Članovi političkih stranaka u Pirotu su mahom osobe između 26 i 65 godina, veoma šarolikog radnog statusa²³. Prema popunjenim upitnicima, polovina članstva političkih partija u Pirotu čine žene. One čine i polovinu aktivnog članstva stranaka²⁴, odnosno članstva koje aktivno participira u radu svoje stranke i uzima učešće u većini akcija koje stranke realizuju tokom godine.

Kada govorimo o resornim savetima i odborima stranaka u Pirotu moramo imati u vidu da su i ovde anketirane političke organizacije jako različite po veličini i unutrašnjoj strukturi. Tako, dve grupe građana koje su učestvovala u istraživanju i čine jako važan segment pirotske političke scene nemaju organizacionu strukturu kakvu srećemo kod klasičnih političkih partija i stranaka, te je čitav segment upitnika o aktivnosti žena u radu raznih resornih odbora i saveta ostao bez odgovora. Slična situacija je i sa Partijom zelenih. Jedine odgovore iz ovog dela upitnika dobili smo od Demokratske stranke i prema njima žene su aktivnije u tradicionalno ženskim resorima kao što su kultura, zdravstvo deca i omladina, a na čelu su samo tri od ukupno petnaest resora. Inače one u opštinskom odboru stranke obavljaju funkcije predsednice Foruma žena, sekretarke opštinskog odbora i predsednice izvršnog odbora.

Kada je u pitanju rad na osnaživanju žena i sprovođenje programa koji se bave pitanjima rodne ravnopravnosti, ženama u politici i sl. anketirane stranke su naglasile da se te teme ne sagledavaju samostalno već u okviru drugih, širih oblasti. Međutim, nijedna od anketiranih organizacije nije navela rezultate ovih programa.

Fokus grupa

Razgovor sa aktivistkinjama političkih partija i grupa građana iz Pirota u mnogome je nadoknadio nedostatak odgovora na pojedina pitanja iz upitnika. Kroz fokus grupu, ispitanice su imale prilike da rasvetle položaj žena i njihovo učešće u radu grupa građana koje imaju svoje predstavnike u lokalnom parlamentu. Bez obzira na formu organizovanja i političku opciju kojoj pripadaju žene koje u Pirotu odluče da se politički angažuju nailaze na iste izazove. Pre svega radi se o nasleđu da je politika

²³Za razliku od anketiranih partija iz drugih opština koje su većinu svog članstva nedvosmisleno opredelile u grupu "zaposleni", odnosno "nezaposleni", političke partije u Pirotu nisu bile tako izričite već su naglasile ujednačen udeo zaposlenih, nezaposlenih i poljoprivrednika u svom članstvu.

²⁴ Prema popunjenim upitnicima, aktivni članovi političkih partija čine oko 30% ukupnog broja članova.

muška oblast i da su oni sposobniji za bavljenje njome. Okolina očekuje od žene da se bave kućom i porodicom, a da politiku ostave muškarcima. Pojedine ispitanice su naglasile i osećaj da su žene u politici dekoracija i da sredina još uvek nije spremna da prepusti donošenje odluka ženama. Grupa se složila da je ovakav odnos okoline predrasuda i da su žene jednako sposobne kao i muškarci da obavljaju najodgovornije funkcije u društvu. Uz to, mišljenja su da su se male promene dogodile, ali da treba još puno raditi da bi žene bile suštinski ravnopravne u političkom životu Pirota.

Kada je u pitanju aktivnost žena u radu stranaka, ispitanice su procenile da, njih po broju ima gotovo jednako kao i muškaraca ali da su one značajno manje aktivne. Aktivnost žena u partijama pre svega podrazumeva poslove podrške i logistike, njihov aktivizam se podstiče samo pred izbore, a sve u cilju popunjavanja kvota. Stranačke funkcije u Pirotu pre svega zauzimaju muškarci, mada su one formalno otvorene i za žene.

Teme koje se bave problemima žena i poboljšanju njihovog položaja bilo u stranci ili u društvu nisu na značajnom mestu političke agende partija u Pirotu. Nacionalna strategija za unapređenje položaja žena i rodnu ravnopravnost se u partijama gotovo i ne pominje. Zanimljivo je da su pojedine ispitanice upoznate sa postojanjem Foruma žena unutar njihovih partija, ali nisu imale nikakvih informacija o radu i aktivnostima ovog tela.

Na kraju, kao i na ostalim fokus grupama ispitanice su kroz kratku analizu pozicija na kojima se donose odluke u opštini Piroto došle do zaključka da odluke u ovoj opštini donose mahom muškarci. Prema njihovom mišljenju promena ovakvog stanja je neophodna, a da bi se to desilo mora se puno raditi na obrazovanju političara, političarki, ali i čitave zajednice o važnosti većeg učešća žena u donošenju odluka.

Preševo

Opština Preševo se nalazi na samom jugu Srbije uz granicu sa Makedonijom. Ona se prostire na površini od 264 km² i deo je Pčinjskog upravnog okruga. Prema popisu iz 2002. godine u Preševu živi 34.904 stanovnika, od čega su 50.26% žene. Gotovo 90% stanovništva Preševa su Albanci. Opština Preševo spada u red devastiranih područja Republike Srbije, što podrazumeva da je stepen njegovog razvoja ispod 50% republičkog proseka. Prema dostupnim podacima stopa nezaposlenosti u ovoj opštini kreće se oko 45%²⁵.

Zastupljenost muškaraca i žena na pozicijama na kojima se donose odluke	Predsednik/ca opštine	Zamenik/ca predsednika/ce opštine	Opštinsko veće	Predsednik/ca skupštine opštine	Potpredsednik/ca skupštine opštine	Odbornici/ce u skupštini opštine	Šefovi/ce odborničkih grupa
Žene	0	0	0	0	0	11	0
Muškarci	1	1	11	1	2	27	5

Tabela 6. Podaci odgovaraju situaciji u avgustu 2012. godine

Kao što vidimo iz priložene tabele, nakon izbora u maju 2012. godine u skupštinskim klupama opštine Preševo sedi 11 žena, tako da one čine gotovo 29% ukupnog broja odbornika. Na taj način, njihovo učešće u radu ovog tela približilo se prihvatljivoj kvoti. Ipak, jasno se vidi da je ovaj trend zaobišao ostale pozicije u radu lokalne samouprave, tako da su na svim mestima na kojima se donose odluke muškarci. Na žalost, ovo istraživanje se nije bavilo prikupljanjem podataka o zastupljenosti žena na rukovodećim funkcijama u lokalnim institucijama nakon formiranja nove vlasti. Ovi podaci su naravno jako važan i bilo bi dobro uporediti ih sa stanjem iz marta 2011. godine kada na čelnim pozicijama u lokalnim institucijama u Preševu nije bilo ni jedne žene²⁶.

²⁵USAID Projekat održivog lokalnog razvoja

http://www.lokalnirazvoj.rs/assets/files/mapa_doc/IMCA%20VR%20One%20Pager%20SRB,%20June%202012%20final.pdf

²⁶ Izveštaj o zastupljenosti žena u javnom sektoru u južnoj i jugozapadnoj Srbiji. Program evropskog partnerstva sa opštinama – EU PROGRES www.euprogres.org

U istraživanju koje smo sproveli u Preševu učestvovala su četiri partije i jedna grupa građana²⁷, tačnije, sve političke organizacije koje imaju svoje predstavnike u skupštini opštine Preševo.

Upitnik o učešću žena u radu političkih partija

Članstvo političkih partija u Preševu mahom čine nezaposlene osobe starosti između 26 i 65 godina. Prema anketiranim partijama tek svaki treći njihov član je aktivan u većini akcija koje one organizuju u toku godine. Kada su u pitanju žene, one u političkim partijama opštine Preševo čine manje od 30% ukupnog, odnosno aktivnog članstva.

Kao i u drugim opštinama, deo istraživanja koji je realizovan u Preševu obuhvatio je političke partije različite veličine i unutrašnje organizacije. Analizirajući pitanja vezana za učešće žena u radu resornih odbora i saveta i ovde možemo reći da su žene najaktivnije u tradicionalno ženskim oblastima, pre svega kulturi, obrazovanju i brizi o deci. S obzirom na ukupno slabu participaciju žena u radu političkih stranaka u Preševu ne čudi podatak da one rukovode sa manje od jedne trećine unutar-stranačkih resora. Gledajući i ostale funkcije u stranci, žene napreduju do nivoa potpredsednice ili zamenica, i naravno rukovode Forumom žena.

Uloga Foruma žena u političkim partijama i ovde je ostala nejasna. Naime, prema prikupljenim podacima, partije se bave problemima žena ali kroz druge programe. Prema njihovom mišljenju ovi programi su i doprineli unapređenju položaja žena. Ipak ostalo je nejasno o kojoj vrsti napretka je reč, kao i koja je uloga Foruma žena u čitavoj strukturi.

Fokus grupa

Stavovi političarki, učesnica fokus grupe u Preševu o njihovom položaju unutar stranaka, odnosno na lokalnoj političkoj sceni bili su gotovo identični bez obzira na političku opciju kojoj pripadaju. Najpre je preovladalo mišljenje da je ženama znatno teže da se pozicioniraju u politici, te da je njihov uspeh na tom polju dokaz ne da su one jednako sposobne kao i muškarci za bavljenje politikom, već i sposobnije, s obzirom na prepreke koje moraju prevladati. Prepreke koje su prepoznate kao one koje inicijono sprečavaju žene da se aktivnije uključe u politiku jesu, pre svih obaveze

²⁷ PVD, UDSH, GG Rilindia demokratike, BDL i PDSH

u kući i tradicionalan odnos zajednice prema politici kao muškom poslu. Ispitanice su se složile da je žena ta koja je odgovorna za kuću i porodicu i da stoga njoj ostaje malo vremena za bavljenje politikom. Iako svesne da posvećenost porodici umanjuje mogućnosti za bavljenje politikom, stav ispitanica je da se sve može postići ako se stvarno želi. Zanimljivo je i da su ispitanice istakle svoju lokalnu zajednicu kao jako tradicionalno i nepovoljno okruženje za bavljenje žena politikom. Ipak, ukoliko se žena odvaži i započne političku karijeru ona nailazi na iskreno poštovanje svojih sugrađana.

Iako u manjem broju, žene su u radu političkih partija jednako aktivne kao i muškarci. One učestvuju u radu stranačkih organa i njihovi predlozi se usvajaju. Ipak, njih nema na mestima odlučivanja, tako da su muškarci ti koji kreiraju ukupnu politiku stranaka u Preševu, a shodno tome i ukupnu lokalnu politiku.

Ispitanice su istakle da u njihovim partijama postoje Forumi žena, ali da je njihovo postojanje mrtvo slovo na papiru. Prema njihovom mišljenju, partije ne sprovode programe koji se bave unapređenjem položaja žena, bilo u politici, bilo u društvu. Žene su deo partijskih inicijativa samo pred izbore da bi se zadovoljila kvota od 30%. Ilustracije radi, naveden je podatak da su ženska pitanja tokom čitave predizborne kampanje bila tema samo jedne televizijske emisije. Tokom fokus grupe apostrofirano je više problema kojima bi se u perspektivi trebalo baviti kako unutar partija, tako i u čitavoj zajednici. Ipak, kao najurgentnija tema istaknuto je nasilje u porodici. Prema mišljenju ispitanica, ovo je problem koji bi morao biti u samom vrhu političke agende svake partije u Preševu i kojim bi se trebali baviti podjednako i muškarci i žene.

Analizirajući pozicije na kojima se donose odluke u Preševu, istaknuto je da su apsolutno sve oblasti društvenog delovanja u rukama muškaraca. Projektujući podelu pozicija kojoj one teže, ispitanice su se odlučile za tradicionalnu preraspodelu na muške i ženske resore pravdajući to činjenicom da su žene jednostavno iskusnije i nekim oblastima, odnosno osetljivije za pojedine teme. Međutim, fokus grupa u Preševu je ponudila i jedno rešenje koje nije proizašlo kao produkt u drugim opštinama. Naime, prema njihovom mišljenju bilo bi jako dobro da resor bezbednosti pripada ženama. Ovo pre svega zbog već pomenutog problema nasilja u porodici. Sa ženom na čelu struktura bezbednosti, žene bi uživale veću zaštitu, što je prvi korak u procesu sistemskog rešavanja ovog veoma kompleksnog problema.

Opšti zaključci

Istraživanje o učešću žena u radu političkih partija sprovedeno je u 5 opština i obuhvatilo je ukupno 23 političke organizacije veoma različitih veličina, profila i programskih načela. Osnovni zaključak ovog istraživanja svakako je činjenica, da lokalni kontekst i političko opredeljenje nemaju gotovo nikakav uticaj na položaj žena u političkim partijama, niti na njihovo pozicioniranje na lokalnoj političkoj sceni. Žene se u svakoj od ciljanih opština susreću sa gotovo istim problemima i izazovima koji na veoma različite načine utiču sa jedne strane na njihovu odluku da se uopšte uključe u politički život lokalne zajednice, a sa druge strane, svakako i na mogućnost njihovog napredovanja na lestvici partijske i političke moći. Opšti zaključci ovog istraživanja su sledeći:

- Najviše opštinske funkcije - predsednik opštine i predsednik skupštine opštine u Beloj Palanci, Bujanovcu, Dimitrovgradu, Pirotu i Preševu zauzimaju muškarci.
- Sistem kvota kojim je ženama osigurana trećina mesta u lokalnom parlamentu pokazao se uspešnim za uključivanje žena u lokalnu politiku. Anketirane partije se mahom pridržavaju ove odluke tako da žene čine trećinu u lokalnim skupštinama svih ciljanih opština.
- Unutar partija žene su najaktivnije u resornim odborima i savetima koji se bave tradicionalno ženskim oblastima kao što su: briga o deci i porodici, socijalna zaštita, zdravstvo, obrazovanje i kultura.
- Žene ne zauzimaju najviše partijske funkcije. One napreduju do pozicija potpredsednice, zamenice, sekretarke ili su na čelu nekog od resornih odbora ili saveta.
- Članice političkih partija smatraju da su žene jednako sposobne za bavljenje politikom kao i njihove muške kolege. Sa druge strane smatraju, da njihove muške kolege sebe smatraju sposobnijima, te takvim stavom oni kreiraju ambijent u kome politika pripada pre svega muškarcima.
- Žene i muškarci nemaju iste mogućnosti za bavljenje politikom. Ženama pre svega nedostaju podrška okoline i porodice, ali im nedostaje i vremena.

Porodica se smatra i preprekom, ali preprekom koju žena sama mora da prevaziđe, odnosno „kada hoće, može sve da postigne“.

- Partije ne podstiču žene na veće učešće u njihovom radu. Programa za osnaživanje žena nema, kako za osnaživanje žena unutar partija tako i van partija. Žene se pozivaju u političke partije i stavljaju na izborne liste samo da bi se zadovoljile kvote i samim tim, one osećaju podršku partija jedino u predizbornom periodu.
- „Žensko iskustvo“ može da pomogne radu političkih partija. Žene imaju jedinstven uvid u određene oblasti društva s obzirom da tokom većeg dela života vode brigu o drugim ljudima.
- Trenutno je većina oblasti društvenog delovanja u rukama muškaraca. Ženama se povremeno ustupe tradicionalno ženske oblasti – kultura, obrazovanje, zdravstvena zaštita i slično. Interesantno je da se većina članica slaže sa tradicionalnom podelom oblasti, smatrajući da su žene ne samo kvalifikovanije za te oblasti, već i da su osetljivije na probleme kojima se te oblasti bave. Postoje dva izuzetka: u nekoliko fokus grupa je naznačeno da bi finansije trebalo da pripadnu ženama, a u jednoj fokus grupi je posebno naglašeno da bi bezbednost trebalo da se nađe u rukama žena. Razlozi za insistiranje na ovim oblastima su sledeći: finansije u ženskim rukama bi omogućile drugačiju raspodelu budžetskih sredstava i time bi žene mogle da poboljšaju svoj položaj; a razlog za insistiranje na bezbednosti je veliki problem porodičnog nasilja sa kojim se susreću žene u toj opštini, a nemaju kome da se obrate. Smatra se da bi jedino žene mogle da uredе bezbednost tako da žrtvama nasilja u porodici omogući bezbedan izlazak iz situacije nasilja.
- Nacionalna strategija za unapređenje položaja žena i rodnu ravnopravnost se ili ne pominje, odnosno članice partija nisu čule za nju, ili su za tu strategiju čule preko medija. Posebnih programa za unapređenje rodne ravnopravnosti nema.
- Forumi žena postoje ili samo 'na papiru' ili se bave isključivo socio-humanitarnim aktivnostima.

PREPORUKE

Zaključci istraživanja o učešću žena u radu političkih partija nedvosmisleno ukazuju da lokalnu politiku i politiku političkih partija kreiraju muškarci. Uz to, pokazalo se, partije ne pridaju značaj temama kao što su rodna ravnopravnost, uključivanje žena u rad političkih stranaka ili osnaživanje žena za bavljenje politikom. Želeći da podstaknemo političke partije na akciju i promenu ovakvog stanja stvari, u ovom delu publikacije predstavimo niz mera za veće i aktivnije učešće žena u radu političkih partija. Valja napomenuti da ove mere ne predstavljaju recept i garant uspeha ali bi svakako mogle pomoći političkim organizacijama da unaprede svoj rad, bolje se pozicioniraju na političkoj sceni i doprinesu sveukupnoj demokratizaciji društva.

Mere za veće i aktivnije učešće žena u radu političkih partija koje ovde predstavljamo bazirane su na publikaciji *Osnaživanje žena za snažnije političke partije - Vodič za promociju političke participacije žena*²⁸.

- U interna dokumenta političkih partija (statuti, pravilnici i sl.), kao i u njihove formalne i neformalne procedure uključiti rodnu perspektivu. Na ovaj način partije najpre pokazuju svoju privrženost savremenim demokratskim načelima, zatim daju signal svom članstvu da je pitanje rodne ravnopravnosti i uloge žena za razvoj društva od krucijalnog značaja za njih, i na kraju u zajednici u kojoj deluju nastupaju sa jasnih pozicija kada je u pitanju položaj žena. Neophodno je napomenuti da je uključivanje rodne perspektive u sva partijska dokumenta ne sme da bude forma već suštinski korak ka ravnopravnom društvu.
- Usvojiti mere koje će osigurati učešće žena u telima upravljanja, odnosno pozicioniranje na mestima na kojima se donose odluke i kreira partijska politika. Jedna od mogućnosti za ovako nešto svakako je uvođenje obavezujućih internih kvota za učešće žena u svim organima upravljanja stranke i na svim nivoima. Smatramo da bi partije svoje interne kvote mogle definisati na nivou od minimum 40%. Ovo iz najmanje tri razloga. Prvo, ovaj procenat bolje oslikava učešće žena u ukupnom radu stranke. Drugo, partije

²⁸ *Empowering Women for Stronger Political Parties - A Guidebook to Promote Women's Political Participation*. United Nations Development Program and National Democratic Institute for International Affairs

na taj način kreiraju povoljno okruženje za bavljenje žena politikom. Treće, veći broj žena na partijskim funkcijama stvara veću bazu iz koje je moguće delegirati žene za obavljanje javnih funkcija. Definisanih internih kvota partije bi trebalo da se pridržavaju i kada definišu liste i delegiraju svoje članice na javne funkcije.

- Sistemski se baviti osnaživanjem žena u partiji. Jako je važno da se osnaživanje žena unutar partija radi kontinuirano i planski. Programi osnaživanja mogu biti fokusirani na problem rodne ravnopravnosti i ukupnog osnaživanja žena u zajednici; zatim na programe koji se tiču sticanja i unapređenja veština neophodnih za bavljenje politikom; i na kraju programi koji se odnose na upravljanje i donošenje odluka za političarke koje će zauzeti, odnosno zauzimaju javne ili partijske funkcije.
- Uspostaviti i osnažiti Forume žena, odnosno slična unutar-partijska tela. Iskorak koji bi vodio boljem pozicioniranju žena unutar partija svakako jeste potpuna transformacija Foruma žena i redefinisane njihove svrhe postojanja i načina rada. Postojeći Forumi žena najčešće se bave periodičnim socio-humanitarnim aktivnostima. U savremenim političkim organizacijama ovakva unutar-partijska tela staraju se o pre svega rodnoj perspektivi predloženih politika. Pored toga one rade na promociji veće participacije žena u politici i u procesima donošenja odluka; nadgledaju da li se sistem kvota primenjuje kao što je i predviđeno partijskim dokumentima; posebno se obraćaju ženama tokom izborne kampanje; rade na osnaživanju političara i političarki kroz realizaciju treninga; itd. Valja napomenuti i da je predsednica Foruma žena prema regulativi mnogih partija u svetu po automatizmu članica glavnog odbora stranke. Upravo ovaj model Foruma žena kao tela koji aktivno učestvuje u radu političke partije i stara se pre svega o interesima žena jeste model kojem bi političke partije u Srbiji trebale da teže.
- Uključiti muškarce. Na politiku se tradicionalno gleda kao na oblast koja pripada muškarcima. Promene na ovom planu valja sprovoditi temeljno ali je važno da u ceo proces budu i oni uključeni. Osnovna preporuka za partije je da unutar svojih struktura redovno sprovode aktivnosti kojima će podići znanje muškaraca o neophodnosti uključivanja žena u politiku i benefitima

koje taj proces nosi. Ove aktivnosti mogu podrazumevati treninge, seminare, mini kampanje i sl.

- Uticati na zajednicu. Kroz politiku koju vode i zagovaraju političke partije direktno utiču na život zajednice ma kako ona velika ili mala bila. Aktivnim pristupom prema zajednici, insistiranjem na pitanjima rodne ravnopravnosti i prava žena, promocijom političarki i pozicioniranjem većeg broja žena na odgovornim funkcijama partije svakako mogu stvoriti bolji ambijent za bavljenje žena politikom.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

Centar za razvoj građanskog društva

Center for civil society development